

Szívélyes köszönet üdvözetükért megválasztásom alkalmából. Boldogan látom Magyarországot gyors haladását abban az irányban, amelyért mindig harcoltam.

75. HATVANY LAJOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Oxford, 1945. május 21.)

Hétfő

Kedves Mihály!

Ripkáné telefonált, hogy jelentkezzünk búcsúra, mire én hirtelen lázas lévén (38°, node másnap is 38 fok körül, ma már jól vagyok) nem utazhattam. Tudván, hogy Téged mint hivatalost elkerült, gondoltam nekem privátnak talán mond valamit, amit tudodra adhatok. Ezért úgy éreztem, hogy a lázam, melynek okát ma sem tudom, a legrosszabbkor jött. Loli¹ telefonon megvizsgált, hogy a legjobbkor. Mert Loli, akit kitanítottam két kérdésre:

1. Komoly-e a népcsere vagy csak a *mai* hangulatnak odavetett konc?
2. Véghezvitt népcsere nem remélt esetén lehet-e szó területi kompenzációról?

Loli erre a két kérdésre nem kapott választ. Illetve kitérő választ kapott. Már ti. hogy Ripka kizárólag külkereskedelmi kérdésekkel foglalkozik, e célból fog három hét múlva egy bizottságot Budapestre küldeni – semmi egyébéről nem tud. Veled azért nem akart találkozni, mert az ő ignoranciáját a téged érdeklő tárgyban esetleg szándékos rosszakaratnak vagy elzárkózásnak tekintetted volna, s ezt el akarta kerülni. Lolinak felajánlotta, hogy a kereskedelmi bizottság egyik tagját megbízza Somogyinének szóló közvetett vagy közvetlen üzenet átadásával, kettőnk jólétére vonatkozólag. Et c^ost tout.² Tényleg örülök, hogy nem kellett a leforrázott ürge szerepét vállalnom. Nesze neked cseh orientáció! Az ellenség: ellenség, ezt megjegyeztem 1918-ban – s ellenség és nacionalista marad: reakciós, szabadelvű, radikális vagy szociáldemokrata formában. S ha Sztálin nem tanított volna meg arra a bölcsességre, hogy kommunista formában is – a szlovák Clementis³ az ő ádáz nacionalizmusával megtaníthatna rá. S Beneš is!

3. Marad a politikai reménytelenség mellett a szociális reménytelenség. Mert: az értelmiségen és az ipari munkásságon kívül nincs más haladó elem. Az öreg Seton-Watson még hitt a parasztságban, az ifjú, mint a mellékelt cikkből látható, már nem hisz benne. A paraszt az ősrreakciós elem, s pedig nemcsak a kulák, hanem a zsellér is. A Veres Péterek még a numerus claususnál is jobban szeretik az universitas clausát.

4. A ti megválasztástok: *kinevezés* volt, valószínűleg Rákosi kezdeményére. Ha ezt a kinevezést a propaganda a földosztás végrehajtásakor támogatta volna, talajt veszthettek volna. De a propaganda még a te rádióbeszédedet is elejtette. Valószínűleg azért, mert mint fájdalmas, személyes tapasztalatból tudom, a magyar nacionalizmus kimondta az októbristákra és emigránsokra a nagy átkot, s az opportunisták új politikai mozgalom nem küzd igazságokért, hanem vívmányokért. S ha egy igazság a vívmány útjában áll, az igazságot áldozza fel a vívmányért, s nem pedig, ahogy mi valamikor cselekedtünk, fordítva: az igazságért a vívmányt.

5. Te láttad, hogy milyen boldogan vallottam magam a nem várt fordulatok hallatára: megtévelyedettnek. Bár az lennének, lehetnék még egyszer és hihetnék a győzőkben, akik a legyőzötteket „felszabadítják”. Októbrista Wunschtraum.

6. Irén eltűnése, azazhogy halála és Christa borzalmas vége⁴ nem gyásszal, mert gyászolni már nem tudok, hanem intenzív, őszinte halálvágygal töltenek el. Minap, amikor altesti bajaim voltak, Ignotus itt volt, s látta, hogy úgy figyelem a magam fájdalmait, mint ha nem is az enyéim volnának. Kis lázamat is úgy néztem minap, hogy hátha valami fej-

lik belőle, amitől elvisz az ördög. Mindig olvasni, mindig írni: unom. Minek? Még ha otthon ki is adhatnám, magánéletem megszakadása után, későn kapnám még az elégtételt is. De adva lévén az adandék, erről sem lehet szó. Szépen, csöndben, észrevétlenül kell kiosonni. A fene vigye az egészet.

Kézcsókom a Grófnénak, igaz gyászmagyarkai ragaszkodással ölel

Laci

P. S.

Fordított Pétainek voltunk 1918-ban. A marsall azt hitte, hogy őt a *cagoulard*⁵ mivoltáért megjutalmazza a náci ellenfél, aki legyőzte - mi azt hittük, hogy a győzelmes demokráciák jutalmaznak meg demokráciánkért. Tévedtünk. Mert nincsenek náciak, s nincsenek demokráciák, hanem csak: ellenségek, akik *vae victis* kiáltással használják ki az ellenfél gyöngeségét.

1918 után föltettem magamban, hogy nem esem többé a csapdába. A te hazahívattásod beleejtett, habár féltettelek attól, hogy a legyőzött fél végzete otthon fog elérni.

Talán jobb, hogy *itt* ért el, mielőtt a csordanép másodszer is rád foghatná, hogy a vesztüknek, amelyet maguk okoztak, Te vagy az oka.

Ha akarod tudni, mit tud rólad az utánad jött nemzedék, íme: megkérdeztem a magyar zsidó asszonyt, akinek diktálok, mit tud Károlyi Mihályról?

Az, akinek olyan pompás tejjgazdasága van, hogyne tudnám.⁶

Révai, Mende, Pálóczi-Horváth ennél az ártatlan tudatlanságnál épp csak annyival többet tudtak, amennyi gonosz butaságot az iskolában rólad, rólunk tanultak. Te láttad Sztankovicson, hogy a nevem hallatára mint döbbent meg, s kitapasztaltad, hogy az ilyen megdöbbenők hogyan viselkednek.

Márpedig ezek mind külföldre vetődött fél- vagy egész zsidók - mármost képzeld a Veres Péter-féle paraszt-fajvédőt vagy a sültgentryt valahol Kecskemét homokjában. Miért változnék meg napról másra, ha nem nevelik rá. Márpedig azt az oroszok által elfogadott Szekfűk, Kornisok, egyéb renegátok nem fogják megcselekedni. *Pourvu, que je me trompe.*⁷

PIL 704. f. 81. ó. e. (eredeti)

¹ Hatvány felesége, Somogyi Loli.

² És ez minden (francia).

³ Vlado Clementis pozsonyi ügyvéd, 1935-1938 és 1945-1951 között kommunista képviselő volt. 1939-1945 között angliai emigrációban a BBC cseh adásának szerkesztője. 1939-ben kizárták a CSKP-ból, mert elítélte a Molotov-Ribbentrop-paktumot. 1945-1948-ban csehszlovák külügyi államtitkár, 1918-1951-ben külügyminiszter. Több kérdésben nacionalista vonalat követett, a magyarok kitelepítését szorgalmazta. 1951-ben részben ezért, részben hamis vádak alapján kizárták a pártból, majd 1952-ben a Slánsky-perben halálra ítélték és kivégezték.

⁴ Hatvány húga és első felesége, Winslow Christa, akit a háború végén Franciaországban megöltek.

⁵ Csuklyás - francia szélsőjobboldali mozgalom tagja.

⁶ Károlyi Imrénék, Károlyi Mihály ellenségének volt híres tejjgazdasága.

⁷ Bárcsak tévednék (francia).

76. HAVAS ENDRE SZÜSZ MIKLÓSHOZ

(London, 1945. május 21.)

Kedves Szüsz,

Mellékelten küldöm dr. Polányi Károly és dr. Révai András leveleit. Az Elnök úr kéri, hogy a likvidációs bizottság csatolja azokat a Tanács legutolsó jegyzőkönyvéhez.